مجله علمی پژوهش در روانشناسی، علوم تربیتی و علوم اجتماعی ، شماره۱۹ ، بهار ۱۳۹۹جلد۱، ص ۴۶-۳۵
http://www.jisc.ir

کارکرد شاخصه‌های هنری در آموزش و تأثیر آن بر خلاقیت و یادگیری دانش آموزان

مجله علمی پژوهش در روانشناسی، علوم تربیتی و علوم اجتماعی(سال ششم)
شماره ۱۹ / بهار ۱۳۹۹ / ص ۴۶-۳۵

زینب خدری[۱]، زهرا نریمان[۱]، سید برزو جمالیان‌زاده[۲]

[۱]دانشجوی کارشناسی پیوسته آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان

[۲]دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شیراز، مدرس دانشگاه فرهنگیان

نویسنده مسئول:

زینب خدری

چکیده

زیبایی‌شناسی و هنر یکی از جلوه‌های شگفت انگیز و سازنده حیات بشری است. منشأ هنر را باید در زندگی انسان جستجو کرد چرا که هنر همچون مذهب و ادبیات از گذشته تا به امروز جز ارکان اصلی زندگی انسان بوده و بشر در جنبه‌های مختلف زندگی خود، از آن بهره گرفته است. ریشه هنر در تخیل آدمیست و تخیل در عمل با استفاده از خلاقیت نمود پیدا می‌کند در نتیجه هنر، خلاقیت و بهره‌وری هوشی رابطه مستقیمی با یکدیگر دارند. بنابراین باید خلاقیت کودکان را از همان دوران کودکی با استفاده از روش نقاشی، قصه‌گویی،کاردستی نمایش، موسیقی و... بارور ساخت.

اصول آموزشی را می‌توان به وسیله‌ی هنر با هماهنگ ساختن فعالیت‌های ذهنی و عملی کودکان در جهت پرورش استعدادها و قوه‌ی تخیل و تصور کودکان، شکل‌گیری صحیح عواطف و احساسات آن‌ها، به‌کار بست. این مقاله به کارکرد شاخصه‌های هنر در آموزش و تأثیر آن بر خلاقیت و یادگیری دانش آموزان می‌پردازد. هدف از این مقاله فراهم کردن دانش مورد نیاز در زمینه بکارگیری هنر و شاخصه‌های آن در آموزش، به کودکان دبستانی است که سبب پیوند مفاهیم کاربردی هنر می‌شود. مقاله حاضر از نوع توصیفی، تحلیلی می‌باشد که با استناد به منابع اسنادی و کتابخانه‌ای انجام شده است.

واژگان کلیدی: خلاقیت، قصه‌گویی، نقاشی، هنر

مقدمه

اهمیت هنر در آموزش مفاهیم واضح و روشن است زیرا که کودک ضمن ترسیم آموخته‌های جدید به جزئیات توجه خاص می‌نماید که این موضوع خود به یادگیری بیشتر کودک می‌انجامد. انجام کارهای هنری از جوانب مختلف موجب ارتقاء نظام آموزشی و افزایش خلاقیت دانش آموزان می‌گردد چرا که هنر برخلاف دروس دیگر، یکسانی و یکنواختی در مواجهه با موقعیت‌ها و تبعیت از قواعد و هنجارهای پذیرفته شده را ندارد و قلمرویی است که در آن دم‌به‌دم با مسئله مواجه می‌شویم و باید دائم به حل مسئله بپردازیم. بنابراین تنوع و خلاقیت جز ذاتی هنر است. و تفاوت این مسئله با مسائلی که دانش آموزان معمولاً در قالب سایر دروس با آن‌ها سروکار پیدا می‌کنند، این است که یک راه حل شناخته شده ندارد و پاسخ‌های صحیح متعددی برای هرکدام از این مسائل متصور است. بنابراین یک آموزش خوب به وسیله هنر به دانش آموزان کمک می‌کند تا دنیای اطراف خود را بهتر درک کنند و آن را بهتر بسازند.

فعالیت‌های هنری نه تنها به کودکان توانایی بیان اندیشه با زبان هنری می‌دهد بلکه قدرت تجزیه و تحلیل رویدادهای اطراف و همچنین دقت را در آن‌ها تقویت می‌کند و به لحاظ تناسب با زبان کودکان، ارتباط با ویژگی‌های درونی، تأثیر عمیقی بر آن‌ها داشته و آن‌ها را به درک و فهم عمیق رهنمون می‌سازد.

همه روانشناسان پرورشی و متخصصان آموزشی معتقدند برخی از روش‌ها وجود دارد که استفاده از آن‌ها در پرورش استعدادهای خلاق کودکان بسیار مؤثر است. (سیف، ۱۳۸۴) یافته‌های زکریایی سیف نراقی، شریعتمداری نادری(۱۳۸۷) حاکی از تأثیر اجرای برنامه درسی با بهره‌گیری از قصه گویی و نمایش بر خلاقیت یادگیری دانش آموزان دختر پایه چهارم مقطع ابتدایی می‌باشد. یافته‌های نیوتن و دانکین (۲۰۱۱) ضمن اینکه موید تأثیر هنر بر خلاقیت می‌باشد بیانگر این است که حمایت‌های آموزشی برانگیزاننده خلاقیت، باعث افزایش قدرت ایده‌پردازی و اعتماد به نفس می‌شود.

چیستی هنر

در دایره‌المعارف «هنر» به فعالیت‌هایی چون نقاشی، طراحی، گرافیک، معماری، موسیقی شعر، تئاتر و سینماهنر می‌گویند. در لغت‌نامه دهخدا به معنای علم، معرفت، دانش، فضل و فضیلت، فرزانگی، کمال، کیاست و بالاخره به معنای فراست و زیرکی نیز آمده است. مکاتب گوناگون فکری سیاسی اعتقادی، هنر را به منزله وسیله‌ای کارآمد جهت توسعه مفاهیم و معارف مختلف در جامعه دانسته‌اند. (رضایی،۱۳۹۲: ۸)

هنر در بینش دینی، از یک زمینه فطری برخواسته است که تربیت انسانی فرزانه و فرهیخته را نوید می‌دهد. انسانی که به عواطف، احساسات، تخیلات و اندیشه‌ی خود جهت الهی داده و پیام خویش را در قالب یک رشته‌ی هنری به جامعه انسانی هدیه می‌دهد. تولستوی می‌گوید: هنر، یک فعالیت انسانی است و مقصدش انتقال عالی‌ترین و بهترین احساساتی است که انسان‌ها بدان دست یافته‌اند. هنر مجموعه‌ای از آثار یا فرایندهای ساخت انسان است که در جهت اثرگذاری بر عواطف، احساسات و هوش انسانی یا به‌منظور انتقال یک معنا یا مفهوم خلق می‌شوند. همچنین می‌توان گفت هنر توان و مهارت خلق زیبایی است.

هنر را به معنای علم و معرفت و دانش و فضل و فضیلت، کمال، کیاست و فراست، زیرکی و لیاقت، صنعت و حرفه تعریف کرده‌اند و امری است که از اعماق وجود انسان و صحیفه‌ی دل او برآمده و به شکل‌های مختلف جلوه می‌کند و بر همه اثر می‌گذارد(کریمی، ۱۳۷۵،به نقل در دره بیدی و دیگران،۱۳۹۵). هنر ابزارمهمی برای بیان خود است. خودانگیختگی، تخیل، بازی، آزمایش کردن و ابراز احساسات، اجزای مطلوب هنر و ارتقاء آزادی بیان هستند. به نقل از دکتر لطف آبادی(۱۳۸۴): هنر، به معنای خلق و ارائه زیبایی از طریق تخیل و آفرینش خلاق است که صورت‌های گوناگون (اعم از نقاشی، موسیقی، حرکات موزون، مجسمه سازی، طراحی، معماری، هنرهای زبانی، هنرهای نمایشی و امثال این‌ها) به خود می‌گیرد. لیکن می‌توان گفت هنر۲ بعد دارد یک بعد آن دلالت بر فرزانگی فرهیختگی و کمال دارد و بعد دیگر آن توانایی بیان افکار عواطف احساسات تخیلات در قالب یکی از شاخصه‌های هنری است.

چرایی هنر (اهمیت)

هنر و یادگیری

هنر در یادگیری، سواد بصری، طراحی، نقاشی، ساخت تندیس و حتی کارهای دستی، مهارت‌های بصری- فضایی کودک را، که امروزه می‌دانیم چقدر حیاتی و مهم هستند، رشد می‌دهد. امروزه حتی کودکان خردسال توانایی کار کردن با گوشی‌های هوشمند و تبلت‌ها را دارند. به این معنا که این نسل از کودکان قبل از اینکه حتی خواندن و نوشتن بیاموزند، از طریق گرافیکی اطلاعات دریافت می‌کنند. این اطلاعات شامل سیگنال‌هایی است که از تصاویر و یا اشیاء سه بعدی دنیای مجازی، کتاب‌ها و تلویزیون دریافت می‌کنند. دکتر کری فری‌دِم (Dr. Kerry Freedom) ، سرپرست بخش آموزش هنر و دیزاین دانشگاه نورترن ایلینوی می‌گوید:

والدین باید آگاه باشند که بچه‌های امروز از "منابع گرافیکی" بیش از هر زمانی اطلاعات دریافت می‌کنند.

طبق نظر روپرت در سال ۲۰۰۶، یادگیری هنر، به توسعه مهارت‌های علمی و آکادمیک، از جمله خواندن و توسعه زبان و ریاضی کمک می‌کند. با توجه به نظر رایت در سال ۲۰۰۳، کودکان حیرت زده جهان هستند و آن‌ها هر چه را که می‌بینند، لمس می‌کنند و می‌شنوند را یاد می‌گیرند. به همین دلیل ما باید فعالیت‌هایی را انجام دهیم که بتوانند کودکان را تشویق کنند تا خیال پردازی و تصور کنند، فکر کنند و اندیشه‌ها و ایده‌های خود را کاوش کنند و آنچه فکر می‌کنند را به خود و دیگران ارائه دهند. بچه‌ها باید بتوانند ملموس‌تر دنیا را تجربه کنند. یادگیری هنر به بچه‌ها می‌آموزد که چطور تفسیر کنند، نقد کنند و از اطلاعات بصری چگونه بهره بگیرند و تصمیمات درست بر اساس آن اتخاذ کنند.

هنر، دانش آموزان را با سبک‌های مختلف یادگیری وفق می‌دهد. به‌خصوص دانش آموزانی که نیازهای عاطفی و یا مشکلات رفتاری دارند. دانش آموزانی که مشکل بیان احساسات به صورت کلامی دارند، ممکن است در نقاشی یا طراحی برتر از دیگران باشند بنابراین مربی باید به این جنبه از یادگیری و هوش آن‌ها توجه کند.

هنر و تربیت

هنر پایه‌ی اصلی تربیت است. (رضایی،۱۳۹۲: ۸) در مدارس می‌توان از طریق آموزش هنر به پرورش گرایش‌های مطلوب تقویت ارزش‌ها و فرهنگ‌های مورد نظر در دانش آموزان پرداخت و از آن به‌عنوان وسیله‌ای مؤثر در جهت آموزش مفاهیم و اصول رشد از جنبه‌های عقلانی، اجتماعی، عاطفی و اخلاقی افراد بهره‌مند شد.

هنر و خلاقیت

هنر، خلاقیت را در کودکان شکوفا می‌کند و خلاقیت یعنی پدید آوردن دستاوردهای جدید و ارزشمند بر اساس نوعی تفکر که در کلیه افراد، کمابیش، وجود دارد (دمیرچی لو و مهدی بادی، ۱۳۹۶: ۶). بیش از ۹۰ درصد کارهای کودکان خلاقانه است و همین کارهای کوچک همراه با خلاقیت و پشتکار است که باعث می‌شود کودکان به سرعت تمام مهارت‌هایی را که برای زندگی آینده اش لازم است، فراگیرند (امید،۱۳۹۱: ۳). لیکن خلاقیت عنصر اصلی هنر است و پرورش استعدادهای خلاق، همانند پرورش توانایی حل مسئله، یکی از هدف‌های مهم آموزش و پرورش به شمار می‌آید.(سیف، ۱۳۸۴: ۴۰۶)

شاخصه‌های هنری

نقاشی

به اعتقاد فیشر (۱۹۹۱) فرایند مجسم کردن، ترسیم کردن، نقاشی کردن و ساختن، فعالیتی منحصر به فرد و از راه‌های نمایش تفکر بصری است. از این رو یک روش تحقیق، تجربه و اکتشاف است (کاردان، ۱۳۷۹ به نقل در شرفی، ۱۳۸۹)

قصه‌گویی

قصه روشی است غیر مستقیم در جهت قرار دادن اطلاعات به دیگران. انسان‌ها در سفر و حضر، در غم و شادی، در تنهایی و جمع و حتی در گیر و دار جنگ‌ها و بحران زندگی با قصه همراه و مأنوس بودند. (سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی،۱۳۹۶: ۱۸۵).

موسیقی

تنها هنری است که بدون دیدن درک می‌شود (مفتون،۱۳۸۵) موسیقی، هنر بیان احساسات به وسیله صداهاست و مهمترین عوامل تشکیل‌دهنده آن صدا و وزن است. (شرفی، ۱۳۸۹)

هنرهای دستی

در هنرهای دستی بر چیستی موادی که به کار گرفته می‌شود، توجه بیشتر می‌شود.(شرفی، ۱۳۸۹)

نمایش

نمایش یک زندگی فرضی است که فرد خود را در جریان آن قرار می‌دهد. (سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، ۱۳۹۶: ۲۰۲) عناصر نمایشی و داستان در مراسم و آیین‌های همه فرهنگ‌ها و جوامع ابزاری است برای آموزش، پیشگیری از نارسایی‌های فکری و رفتاری، و انتقال اطلاعات. (دولت ابادی، ۱۳۹۴: ۵)

کارکرد شاخصه های هنری در آموزش، برخلاقیت و یادگیری کودکان

نقاشی

امروزه روانشناسان تأکید خاصی بر شناخت کودکان مطالعه افکار و احساسات آن‌ها دارند و نقاشی کودکان را یکی از روش‌های بررسی تغییرات شخصیتی و ذهنی کودکان در دوره متفاوت تحصیلی می‌دانند. اگر نقاشی عمیق‌ترین وسیله آموزش کودک باشد می‌توان گفت یکی از مهم‌ترین و اولین وسیله آموزش اوست.(مصابر پور، ۱۳۹۳: ۱۳)

کودکان هنر را بیشتر با نقاشی کردن تجربه می‌کنند. نیازهای طبیعی کودک را به نقاشی کردن باز می‌دارد آن‌ها بیشتر تمایل دارند تا با کمک خط و نقش دیدگاه خود را نمایش دهند و کمتر پیش می‌آید علاقه یا اصراری به تجسم دیدگاه از طریق بیان وصفی اشیا و پدیده‌ها داشته باشند. (همتی و دیگران،۱۳۹۴)

آن‌ها با هر چه در دسترس‌شان باشد طرح هایی می‌کشند که متناسب با سن و روحیه‌ی آن‌هاست. این طرح‌ها به مرور و با رشد کودک، کامل‌تر می‌شوند و برای ما، مفهوم روشن‌تری پیدا می‌کنند. کودکان هرچه را تجربه کرده و یادگرفته‌اند می‌کشند تا این تجربه را عمیق تر درک کنند و به خاطر بسپارند علاوه بر این هر چه را که نمی‌شناسند نقاشی می‌کنند تا آن را بهتر بشناسند و درک خود را کامل کنند (سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی،۱۳۹۶: ۵۲-۵۱). کودک به کمک نقاشی دلهره‌ها و کشمکش‌های درونی خویش را آشکار می‌سازد و بدین طریق اثر آن‌ها را کاهش می‌دهد. در حقیقت وقتی مسائل و مشکلات عاطفی بر روی کاغذ منعکس می‌شوند به صورت تازه و جداگانه ای که کمتر دلهره‌آور است در می‌آیند.(مصابرپور،۱۳۹۳: ۲۳)

نقاشی برای کودکان جنبه زبان را دارد یعنی زبانی که الفبای آن را خط رنگ و فرم تشکیل می‌دهد. کودکان نقاشی می‌کشند تا به نوعی خود را سرگرم کنند و آن را نوعی بازی قلمداد می‌کنند تا خواسته‌هایشان را عنوان کنند و از اینکه چیزی را تمام کنند و به آخر برسانند و به هدف خود دست یابند از آن لذت فراوان می‌برند. (داداش زاده۱۳۷۳به نقل در همتی و دیگران ۱۳۹۴)

ویژگی‌های نقاشی کودکان

کودکان در واقع نه فقط آن‌چه را می‌بینند؛ بلکه آن‌چه را از جهان پیرامون درک می‌کنند، می‌کشند، به همین دلیل نقاشی آن با تصویر بزرگسالان متفاوت است، درنقاشی کودکان، گاه تنه‌ی درخت زرد، آسمان صورتی، گربه قرمز و صورت انسان بنفش می‌شود. احساس کودک به هر چیز رنگ تازه‌ای می‌دهد؛ به همین دلیل، معلم می‌تواند از دانش آموزان بخواهد که هر یک مثلاً خانه، درخت، گربه و مورچه و...

ذهنی خود را بکشند و آن را به هر رنگی که در ذهن مجسم کرده‌اند، نشان دهند. در نقاشی کودکان گاهی اشیا جاندار فرض می‌شوند یا درختان، خورشید، ماه، ابر ها و... با چشم و ابرو کشیده می‌شوند. عواطف و افکار کودکان از طریق تغییر شکل‌ها و رنگ‌ها، جابه‌جایی عناصر، بزرگ و کوچک کشیدن موضوعات به دلخواه و. .. نمایش داده می‌شود.

در پایه‌های اول، دوم

۱- کودکان شکل‌هایی که در کشیدن آن‌ها مهارت دارند؛ به‌طور مرتب در کارهایشان تکرار می‌کند.

۲- از شکل‌های هندسی که می‌شناسند استفاده می‌کنند

۳- برای کشیدن انسان خانه درخت پرنده یا ماشین شکل‌های زیادی اختراع می‌کند.

۴- اشیا را همانطور که می‌شناسند و احساس می‌کنند می‌کشند (برای مثال آسمان در بالای صفحه قرار می‌گیرد خورشید تقریباً در همه کارها به چشم می‌خورد و خطای راه‌آهن هیچگاه به هم نزدیک نمی‌شود.)

از ۸ سالگی به بعد، معنی نمادها پیچیده‌تر می‌شوند و نقاشی‌ها تفاوت‌های فردی کودکان در زمینه‌ی نیازها و مسائل را منعکس می‌سازند. در این سن گرایش به جزئیات الگوها کم کم آشکار می‌شود، برای مثال دختران لباس‌ها را خیلی ماهرانه ترسیم می‌کنند و پسرها طرح‌های ماهرانه‌ای از موشک‌ها یا هواپیماها را می‌کشند.

در سنین ۹ تا ۱۱ سالگی

۱- کودکان اشیاء را آن طور که می‌بینند ترسیم می‌کنند و نقاشی‌ها واقعی‌تر بنظر می‌رسند.

۲- در این مقطع کودکان با روی هم قرار دادن یا جلو گذاشتن اشیا یا موجودات، فضایی را نشان می‌دهند و احساس دوری و نزدیکی را به وجود می‌آورند.

۳- توجه دقیق کودک به آنچه که با چشم می‌بیند یا تصویری که با تخیل در ذهن خود می‌سازد به او کمک می‌کند بهتر نقاشی کند.

کودکان در نقاشی‌های خود نقش بازی می‌کنند و احساسات خود را نقاشی می‌کنند. بنابراین زمانی که در آموزش از نقاشی بهره می‌گیریم. این شیوه بیان غیر کلامی، یادگیری و انتقال مفاهیم را سریع تر ممکن می‌سازد. معلم می‌تواند آموزش خود را گام به گام با نقاشی کودکان پیش ببرد. مثلاً می‌توان از دانش آموزان خواست که برای صورت انسان دایره بکشند و بعد در مورد موضوع نقاشی خود تصمیم بگیرند مثلاً بگویند که چهره‌ی یک زن غمگین، پیرمرد، پسرعصبانی، یک دختر سفید پوست یا سرخ پوست و... را می‌کشند و در ادامه معلم در مورد مفاهیمی چون خشم، ناراحتی، شادی، رنگ پوست، تفاوت چهره زنان و مردان، جنس انسان ها، سلامتی و... برای دانش آموزان صحبت کند. در آموزش دایره به کودکان پایه اول و دوم می‌توان بعد از آشنا ساختن دانش آموزان با مفهوم دایره از آن‌ها بخواهیم خطوطی را به طور اتفاقی بر روی صفحه ترسیم کنند و هر کجا که شکل مورد نظر را یافتند آن را با مداد رنگی برجسته نمایند.

در پایه‌های بالاتر برای تلفیق ریاضی با هنر، دانش آموزان می‌توانند با اشکال هندسی، نقاشی بکشند تا یادگیری در آن‌ها بهتر صورت گیرد و یا با استفاده از تقارن شکل‌های مختلف بکشند. بنابراین معلمان می‌توانند مفاهیم و مسئله‌های ریاضی هر پایه را در قالب تصاویر و اشکال گوناگون به دانش آموزان نشان دهند. دانش آموزان نیز با استفاده از شکل‌ها و رنگ‌آمیزی می‌توانند به یادگیری اشکال هندسی گسترده و همچنین محیط و مساحت بپردازند و یا برای بعضی از مطالب کاردستی بسازند و مطالب ریاضی را ریتمی و آهنگین یاد بگیرند تا ملکه ذهن آن‌ها شود.

در فعالیت دیگر می‌توانیم از دانش آموزان بخواهیم در رابطه با درس داده شده، نقاشی بکشند. مثلاً در پایه اول معلم بگوید: بچه‌ها داستان به وجود آمدن باران را نقاشی کنید و یا هر چند تا چیز که می توانید بکشید که با صدای پ شروع می‌شود، بعد اگر همه‌ی صداهای آن شکل را خوانده بودند،اسم آن را بنویسند.

در پایه بالاتر، معلم بعد از ارائه اطلاعاتی درباره‌ی فصل‌ها، میوه‌ها، حیوانات، برگ‌ها، موادغذایی می‌تواند از دانش آموزان بخواهد تا برداشت خود از موضوع را نقاشی کند ما با این روش می‌توانیم بفهمیم که فراگیرانمان در زمینه‌ی محتوای آموزشی در چه سطح از یادگیری هستند. در واقع می‌توانیم بفهمیم که فراگیران ما کجا هستند؟ و باید به کجا بروند.

زمانی که معلم درس اجتماعی و فارسی را با هنر تلفیق می‌کند، این موضوع باعث می‌شود دانش آموز چندین موضوع را در یک مقطع یاد بگیرد. به گونه‌ای که به طور هم‌زمان معلم می‌تواند در درس ادبیات به دانش آموزان بگوید که درباره محیط زیست انشا بنویسند یا اینکه به دانش آموزان کشیدن تصویری از محیط زیست را آموزش دهد. در نتیجه وقتی یک دانش آموز پنجم ابتدایی یاد می‌گیرد چطور هنر، اجتماعی و فارسی را به روشی هدفمند با یک دیگر تلفیق نماید و یک موضوع را از راه‌های گوناگوناگون بیاموزد در واقع چندین پله را با یک دیگر صعود می‌کند.

فرض کنید؛ یک موضوع تحت عنوان "محیط زیست" نه تنها به طور مفهومی در درس علوم از لحاظ ادبیاتی و نگارشی در درس فارسی و انشا از لحاظ تصویرسازی در درس نقاشی به چالش کشیده شود، یعنی دانش آموز چندین و چند بار با یک موضوع به اشکال مختلف مواجه شود. این امر دانش آموزان را قادر می‌سازد تا هر دو رشته (هم هنر و هم موضوع دیگر) را عمیق یاد بگیرند.

قصه گویی

یکی از موضوعات ارزشمند و مهمی که باعث بدیع و لذت بخش شدن فعالیت‌های یادگیری می‌شود، قصه است. کودکان به خواندن اشعار و قصه‌های مختلف علاقه‌مندند و دنیای قصه برای آنان دنیای رنگین، شیرین و دلپذیر است. دنیای آرزوها و آرمان‌ها شادی و غم‌ها. آن‌ها با قصه متوجه دنیای اطرافشان می‌شوند و با شرکت کردن در تجربه‌های تلخ و شیرین قهرمانان قصه با واقعیت آشنا می‌شوند و روش‌های مواجه با مشکلات را در می‌یابند. به قول شارل برو: کودکان را می‌توان از طریق قصه‌های دلچسب و دوست داشتنی متناسب با توانایی آن‌ها با واقعیت‌های زندگی آشنا کرد آن‌ها در هنگام گوش‌دادن به قصه مفاهیم پنهان در لابلای واژه‌ها را درک می‌کنند که خود نشان از بارور شدن ذهن آن‌ها دارد.

روان‌شناسان بر آن‌اند که قصه و داستان فرایند رشد هیجانی و شناختی کودکان را تسهیل، نظرات نو را در آن‌ها تقویت، و مهم‌تر از همه رفتارهای سازگارانه را در محیط خانواده و مدرسه و جامعه بیشتر می‌کند. داستان‌ها، با اطلاعاتی که در اختیار کودکان قرار می‌دهند، به آن‌ها در یافتن معنی زندگی کمک می‌کنند.(دولت آبادی، ۱۳۹۴: ۶)

به همین سبب ما معلمان می‌توانیم درس مطالعات اجتماعی را با قصه پیوند زنیم و به وسیله قصه و قصه‌گویی مفاهیم انتزاعی و آموزش‌های خشک را با تأثیرپذیری بیشتری برای کودکان بیان کنیم. قصه تأثیری عمیق بر روان، زبان، رفتار و شخصیت کودک می‌گذارد. قصه‌های کتاب‌های درسی را می‌توان در جهت پیشبرد یادگیری و خلاقیت بیشتر دانش آموزان بکار گرفت. دانش آموزان می‌توانند پس از شنیدن حکایت‌های ادبیات، قصه‌های هدیه‌های آسمانی و داستان‌های دینیِ قرآن، صحنه‌ای را به دلخواه انتخاب کرده و آن را به گونه‌ای که تجسم کرده‌اند، نقاشی کنند و خلاقیت تصویری خود را افزایش دهد.

قصه را می‌توان با خاطره‌هایی که دانش آموزان در کلاس درس بیان می‌کنند پیوند زد و رفتارهای کلامی و احساسات و باورهای آن‌ها را تقویت کرد کودک از قصه پند می‌گیرد و رشد می‌یابد حس کنجکاوی برای پیدا کردن اطلاعات بیشتر او را وادار به یادگیری مطالب می‌کند(پژوهشنامه ادبیات کودکان و نوجوانان به نقل درهمتی و دیگران ۱۳۹۴: ۶۸۹). و دامنه لغات کودکان را افزایش می‌دهد و توانایی‌های زبانی و فکری کودکان را تقویت می‌کند. بنابراین برای پرورش ذهن، زبان کودکان و افزایش یادگیری آن‌ها مربی می‌تواند بسیاری از پیام ها و مفاهیم درسی را به روش قصه‌گویی و عبرت آموزی، آموزش دهد.

همچنین در درس فارسی می‌توان از دانش آموزان خواست در پایان آموزش کامل الفبا یک کتاب داستان درست کنند. به این صورت که تصاویر داستان را نیز خود دانش آموزان می‌کشند. این کار به بالا بردن خلاقیت در دانش آموزان نیز کمک بسیاری خواهد کرد. در آموزش ریاضی از آنجا که بسیاری از مسائل ریاضی، خواندن و گفتن آن برای بچه‌ها سنگین و غیر قابل درک است می‌توان مسائل را در قالب قصه به زیبایی تفهیم کرد به عنوان مثال برای آموزش ضرب:

یکی بود یکی نبود، غیر از خدای خوب و مهربون هیچ کس نبود.

دختر قصه ما با خودش می‌گفت من در ماه رمضان هر روز دو بار غذا می‌خورم یک بار سحر و یک بار افطار، حالا می‌خواهم حساب کنم دریک ماه چند بار غذا می‌خورم؟ اول پیش خودش این طوری حل کرد.

۲+۲=۳۰

جوابش خیلی طولانی بود. از مادرش راهنمایی خواست مامان سپیده گفت همان اول می‌توانستی از راه ضرب حل کنی یک ماه ۳۰ روز است درهر روز ۲ نوبت غذا می خوری ۲ ×۳۰ می‌شود ۶۰ سپیده جان حالا فهمیدی که ضرب در زندگی ما چه قدر مهم است ؟ ضرب در بسیاری از مسائل ریاضی کار ما را آسان می‌کند.

مزایای این شیوه آموزشی چه می‌تواند باشد؟

- تسهیل در امر آموزش
- انسجام وهدفمندی دروس
- یادگیری مطالب از راه‌های گوناگون
- جذب دانش آموز
- رفع یکنواختی در امر آموزش

موسیقی

موسیقی می‌تواند در افزایش قدرت خلاقیت کودکان، بهبود سلامتی، افزایش هوش‌شان مورد استفاده قرار گیرد و نیز آن‌ها را قادر می‌سازد تا از سلامتی خوب و ثبات هیجانی شان بهره ببرند. این ادعا توسط دون کمپل یک موسیقی‌دان معروف بین المللی بیان شده است. جورجی لوزانوف، دانشمند بلغاری و طلایی دار مطالعه در این زمینه است. بر حسب بررسی‌های وی موسیقی مناسب و درست می‌تواند با نظم دادن و هماهنگ کردن امواج مغزی شرایط مطلوب را برای خلاقیت و یادگیری فراهم کند. (یوکام کیونگ،۱۳۹۵: ۱۴)

روان‌شناسان به نقش موسیقی در رشداحساسات عواطف و روانشناختی افراد و همچنین ظرفیت های درمانی آن نظر خاص دارند.

متخصصان علوم تربیتی به تأثیر موسیقی در ایجاد زمینه‌های بهتر برای آموزش و همچنین نقش تربیتی آن اعتقاد دارند. می‌توانیم از وجود ریتم در شعر و سرود به عنوان یک وسیله آموزشی با تدثیرگذاری قوی در کلاس ها استفاده کنیم و در آموزش مفاهیم به کودکان از موسیقی و شعر بهره ببریم و محیط یادگیری غنی و مطلوبی را با استفاده هوش فضایی و موسیقیایی آنها فراهم کنیم. الفبا را می‌توانیم با کمک دانش آموزان همراه با شعر و موسیقی و کف زدن و همراهی دست و پا، به آن‌ها آموزش دهیم.

برای مثال

(آ) هستم (آ) هستم من (آ) اوّل هستم

قد بلندی دارم شکل قشنگی دارم

کلاهی خیلی زیبا بالای سر می‌ذارم

مثل آب مثل آرد مثل اوّل آداب

یک (آ) دیگر هم هست

هست (ا) غیر اوّل

با همدیگه بچّه‌ها دو شکل دارند در جدول

قد بلندی دارد شکل قشنگی دارد

یادت باشد عزیزم امّا کلاه ندارد

صدای دوم میاد گاهی وسط گاهی در آخر میاد

کشیده گو (آا) زیاد تا نره از فکر و یاد

بنابراین استفاده از اوزان متنوعی شعری و همراه کردن آن با دست زدن‌های دسته جمعی با هدایت معلم بخش مهمی از احساس زیبا شناسی را در دانش آموزان پرورش می‌دهد

تلفیق صحیح شعر و آواها و صدای انسان آثار مهم و انکار ناپذیری در پرورش حس زیباشناسی در ذهن و روح کودک دارد. آموزش الفبا به همراه شعر، موسیقی و بازی علاوه بر اینکه تسهیل در امر آموزش را به وجود می‌آورد یکنواختی را از بین می‌برد و علاقه و اشتیاق کودک را در فراگیری مطالب افزایش می‌دهد.

علاوه بر حروف، در آموزش کلمات می‌توانیم از شعرخوانی و موسیقی بهره ببریم و مفاهیم را برای کودکان معنادار سازیم. کودکان صدای زیبا را دوست دارند و ازشنیدن و تقلید کردن آن لذت می‌برند آن‌ها به رتیم و موزیک‌های بکار گرفته شده توجه نشان می‌دهند و با گوش دادن می‌توانند آن‌ها را تقلید کنند از این رو می‌توان با جلب توجه دانش آموزان به نغمه‌های زیبا به آن‌ها در ارتقای یادگیری، افزایش دقت و تمرکز و تربیت شنوایی کمک کنیم. سروده‌های ملی و محلی و نغمه های مذهبی از دیگر مظاهر آموزش به همراه موسیقی و ریتم می‌باشند که از میراث فرهنگی یک ملت سند هویت و شناسنامه فرهنگی آن ملت به شمار می‌آیند بنابراین باید کودکان را در محیط های آموزشی با این سروده ها آشنا ساخت.

آموزش به همراه موسیقی

- حس زیباشناسی را در کودکان پرورش و هوش موسیقیایی آن‌ها را توسعه می‌دهد.
- مفهوم درک زیبایی از شنیده‌ها عینیت می‌یابد.
- تخیل کودک را تقویت و تفکر آن‌ها را توسعه می‌بخشد.
- شادی و نشاط را در کودکان ایجاد می‌کند.

کاردستی

کاردستی محصول فعالیت و همکاری بین ذهن، چشم و دست در ساختن اشیا است و باعث پرورش خلاقیت، تخیل و تفکر کودکان می‌شود به کمک این فعالیت سرگرم کننده و آموزنده می‌توان مهارت‌های فردی و گروهی کودکان را تقویت کرد و از این طریق سطح فرهنگ تجسمی آن‌ها را بالا برد تا به کشف محیط اطراف خود و زیباسازی آن بپردازند. کودکان با انجام دادن کاردستی ضمن پرورش قوه تخیل خویش وسایل مورد نیازشان را می‌سازند.(سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی،۱۳۹۶ :۱۰۹)

استفاده از خرده‌های کاغذ، رنگ‌های انگشتی، ماسه و غیره در آموزش، به کمک فرآیند یاددهی- یادگیری می‌آید. دانش آموزان می‌آموزند که هر کدام از چیزهای ساده‌ای که در اطرافشان وجود دارد مثل ماسه، یا رنگ‌های انگشتی، یا خرده‌های کاغذ رنگی کارایی‌های مختلف و متنوعی دارند که می‌توانند هر بار از آن به روش جدیدی استفاده کنند. در پایه اول دانش آموزان می‌توانند با کمک معلم در کار با کلاژ با خورده‌های کاغذ رنگی یا تراشه مداد شکل حروف را بسازند. آن‌ها می‌توانند با استفاده از چسباندن، کاغذ رنگی، قیچی ومقوا، پرچم ایران بسازند یا هر حروفی را که می‌خوانند روی کاغذ رنگی بکشند و بعد آن را قیچی کرده و در دفتر بچسبانند وبه صورت یک آلبوم درآورند.
ساخت چراغ راهنمایی،سفره ی هفت سین،ماکت جنگل و ساخت گردونه‌های ریاضی و... از کارهای دیگری است که می‌توان انجام داد.
در پایه‌های بالاتر می توانند کاردستی و ماکت در رابطه با درس مورد نظر بسازند.

همچنین معلم می‌تواند از پاره‌کردن کاغذ در آموزش کلمات استفاده کند به این صورت که از مدتی قبل توجه دانش آموزان را به شکل‌های نامنظم مانند ابرها کوه‌ها برگ‌ها جلب می‌کند. سپس از آن‌ها می‌خواهد با استفاده از تکه‌های کاغذ (کاغذهای پاره)، با روش چسباندن روی زمینه، شکل مورد نظر را بسازند و در آخر نام کلمه مورد نظر را بنویسند. در آموزش شکل‌های هندسی به کودکان هم می‌توان از کاردستی استفاده کرد فراگیران می‌توانند با کاغذهای رنگی شکل‌های هندسی اعم از دایره مثلث مربع مستطیل و... را بسازند و روی صفحه زمینه قرار دهند و با جابجا کردن و قرار دادن آن‌ها کنار یکدیگر شکل‌های متنوع بسازند. در پایه سوم دانش آموزان می‌توانند با توجه به خاصیت تقارن پدیده‌ها شکل‌های متنوع و زیبایی بسازند (مانند:گل، پروانه، میوه،خرگوش و...) با این روش آن‌ها می‌فهمند که اگر در وسط هرشکل خطی کشیده شود دو طرفش کاملاً مثل هم است با این کار علاوه بر آموختن مفهوم تقارن، ساختن شکل‌های متقارن برای آن‌ها ساده می‌شود.

یکی از برنامه‌های کاردستی استفاده از مواد موجود در طبیعت است مواد هر منطقه تنوع و ویژگی‌های خاص خود را دارد در مکان‌های مختلف انواع سنگ‌ها، برگ‌ها صدف‌ها میوه‌ها مثل میوه (کاج و سرو) هسته‌ها (مثل هسته میوه‌ها) پوسته‌ها (مثل درختان و میوه‌ها یا دانه‌ها) ساقه‌ها، شاخه‌ها، پرها و... می‌توان یافت. در کار دستی از این مواد برای ساختن انواع شکل‌ها استفاده می‌شود. شکل مواد طبیعی را به روش‌های مختلف می‌توان تغییر دارد از جمله نقاشی کردن و اضافه کردن یا چسباندن مواد دیگر. بنابراین در آموزش مفاهیم مختلف درس علوم، می‌توان از کاردستی استفاده کرد. دانش آموزان می‌توانند با انواع گوناگون یک ماده ی طبیعی کار کنند؛ مثلاً با انواع برگ‌ها یا انواع سنگ‌ها یا انواع دانه ها کاردستی بسازند. در این فعالیت تعداد نمونه‌ها، موضوع مورد نظر و روش کار به عهده دانش آموز است. بنابراین خلاقیت، سلیقه و تفکر دانش آموزان در این فعالیت بکار گرفته می‌شود.

در فعالیت دیگر دانش اموزان میتوانند با استفاده از گل رس اشیای گلی بسازند و در پایان شی ساخته شده را به دلخواه رنگ یا تزیین کنند. همچنین می توانند با استفاده از عکس ها، مجلات و کاغذ های رنگی کلاژ بسازند. موضوع کلاژ می تواند یکی از مباحث درسی قرار گیرد "زمین خانه ی سنگی ما" (علوم اول دبستان)، ساخت پرچم با استفاده از کلاژ در درس نشانه های ملی مطالعات پایه چهارم وغیره. در آخر دانش آموزان می توانند با استفاده از مداد شمعی یا مداد رنگی، کلاژ خود را تزیین کنند. بنابراین دانشآموزان، در حین انجام کارهای متنوعی که به آنها محول شده، می آموزند که چگونه با فعالیتی منظم و هدفمند می‌توانند قابلیت‌های وجودی خود را پرورش دهند.

آن‌ها یاد می‌گیرند که به اشیاء و چیزهایی مثل ماسه و رنگ را که همیشه در اطرافشان بوده با نگاهی تازه و متفاوت بنگرند که این خود زمینه‌ساز ابتکار و نوآوری و خلق آثار تازه است. این آموزش‌ها مقدمه‌ای برای دانش آموز خواهد بود که در ابتدا در مورد اقداماتش تأمل و تفکر کند و سپس دست به ابتکار عمل بزند. مثلاً برای تمرین و رونویسی حروف الفبا، به جای اینکه به کتاب نگاه کرده و در دفتر تمرین کند، می‌تواند با انگشت روی ماسه تمرین کند. این کار در عین حال که برای وی لذتبخش بوده و باعث تعمیق یادگیری می‌شود، سبب می‌شود تا او هر بار دست به ابتکار زده و روشی جدید، آسان و لذتبخش برای خود و دیگران به وجود آورد.

فواید کاردستی

۱ . پرورش خلاقیت، تفکر و تخیل، اعتماد به نفس، افزایش دقت، هماهنگی حواس، همکاری مشارکتی
۲ . در کاردستی دانش آموزان با اتصالات (نخ و سوزن، ماشین دوخت، پانچ، سنجاق، برش مقوا) چسباندن آشنا می‌شوند.

نمایش

روان‌شناسان دریافته‌اند که کودکان در قالب داستان و نمایش مسائل خود را بیان و مشکلات خود را بیرونی می‌کنند تا مفهوم و معنا و اثر تخیلات خود را بشناسند و در محیط و فضایی حمایتگر و ایمن توانایی بیشتری برای مشاهده احساسات خود پیدا کنند. (دولت آبادی، ۱۳۹۴ :۶) نمایش در مقام یک وسیله آموزشی برای کودکان اهمیت فراوانی دارد به کمک نمایش می‌توان کودکان را به بیان عواطف و احساسات درونی خود تشویق کرد. در اجرای نمایش کودکان کوشش می‌کنند که به جای شخص یا موجود دیگری قرار گیرند و موقعیت‌های بسیاری را تجربه کنند: مثلاً گرسنگی، تشنگی و تا لحظه‌های سخت زندگی دیگران. (سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، ۱۳۹۶: ۲۰۳)

استفاده از نمایش در آموزش به کودکان می‌تواند به چند طریق صورت گیرد. یکی از نمونه‌های آن بازی است. بازی نقش اول زندگی کودکان است. همه آن‌ها بازی را دوست دارند و بیشتر وقت خود را صرف بازی می‌کنند. آن‌ها در جریان بازی یاد می‌گیرند به محیط اطراف خود بیشتر توجه کنند، به تخیل قوی و تجسم خلاق دست یابند. حرکات خود را با تمرکز و حواس و تفکر عمیق مناسب سازند و دقت خود را در به کار بردن حواس مختلف افزایش دهند. به نقل از نیجستاد و همکاران(۲۰۰۸) «کودکان در محیط‌های شاد و برانگیزاننده که حالت بازی دارند، سعه‌ی صدر بیشتری داشته، کمتر بی‌حوصله می‌شوند، با آرامش بیشتری ناکامی‌ها و موانع را می‌پذیرند و سعی می‌کنند راهی برای عبور از آن پیدا کنند.»

کودکان در بازی دسته جمعی علاوه بر توسعه مهارت‌های زندگی اجتماعی، احترام به قوانین پذیرفتن دیگران، سعه صدر، انتقاد پذیری، بردباری، گوش دادن، سخن گفتن درست، بیان خود و افشای درون، پرورش قوه ی تخیل، نظم و انضباط و آگاهی هنری را می‌آموزند.

برای مثال بازی کشیدن مصوت‌ها: تلفظ صحیح صداها با رعایت تفاوت آن‌ها و رعایت حرکات صحیح لب‌ها و چهره در درست حرف زدن تأثیر فراوانی دارد یا بازی یافتن یک شی با چشمان بسته در این بازی حس شنوایی بچه‌ها تقویت می‌شود.(سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، ۱۳۹۶: ۲۱۲_۲۱۰) در فعالیتی دیگر معلم می‌تواند یک شرایط فرضی مثلاً (شنیدن موسیقی ملایم) را به وجود آورد و از دانش آموزان بخواهد که چشمانشان را ببندند و به موسیقی ملایم فکر کنند و آن را در خیال خود تجسم کند. سپس بعد از گشودن چشمان خود، یک نفر احساس خود و کارهایی که پس از شنیدن یک موسیقی ملایم انجام می‌دهد را برای دیگران به نمایش بگذارد.

تبدیل محتوای اموزشی به متن نمایشی توسط آموزگار، روش مطلوبی در آموزش مفاهیم مختلف است. لیکن موضوعاتی چون انواع سنگ‌ها، فصل‌ها، باران، نیکوکاری، درختان، دوستی، تندخویی و... را می‌توان در قالب نمایش با استفاده از ابزارهای نمایشی چون عروسک و صحنه‌سازی‌های جذاب به روش فعال برای کودکان به نمایش گذاشت. اجرای روان خوانی‌ها و حکایت‌های کتاب بخوانیم به صورت نمایش در کلاس توسط دانش آموزان از دیگر نمونه‌های کاربرد شیوه‌ی نمایشی برای آموزش به کودکان است .

وقتی کودکان یک متن نمایشی را می‌خوانند به مهارت خواندن و سخن گفتن نیز دست می‌یابند. آن‌ها می‌آموزند که چگونه به طور کامل از لب‌ها، دهان و زبان خود استفاده کنند و از این طریق بسیاری از مشکلات سخن گفتن آن‌ها برطرف می‌شود. نمایش کلاسی مهارت‌های کلامی دانش آموزان را افزایش می‌دهد و علاوه بر ایجاد محیط شاد برای تدریس، مفاهیم پیچیده به گونه‌ی مطلوب‌تری در ذهن دانش آموزان نقش می‌بندد.

تلفیق نمایش با دیگر هنرها از از دیگر روش های پویا در آموزش به دانش آموزان است. برای مثال:

تلفیق نمایش با قصه: دانش آموزان بعد از شنیدن قصه می‌توانند حرکات و صداهای عناصر قصه را تقلید کنند همچنین در هنگام قصه‌گویی چند نفر در نقش عناصر را قصه قرار بگیرند و حرکات و صدای آن را اجرا کنند.

تلفیق نمایش با نقاشی: ایشان می‌تواند فضای مناسب را روی تخته نقاشی کنند و سپس تقلید حرکات و صداهای آن را اجرا کنند.

تلفیق نمایش با کاردستی: دانش آموزان می‌توانند برای اجرای نقش در قصه تاج مناسب بسازند مثلاً با چسباندن دو گوش دراز و کشیده روی تاج، در نقش خرگوش قرار گیرند(سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، ۱۳۹۶: ۲۱۱)

مزایای این شیوه‌ی آموزشی:

۱- برقراری ارتباط درونی و بیرونی یادگیرنده در مواجهه با مسائل واقعی و تخیلی

۲- توجه به توسعه ایده‌های دانش آموز و امکان بیانگری در این حوزه

۳- توجه به فراگیری فعالیت‌های متنوع و محتوا یادگیری در این رشته هنری

نتیجه گیری

در این مقاله دانستیم که هنر در حقیقت کوششی برای بیان فصیح شیوا و توام با زیبایی و احساس خلاقیت است که می‌تواند بسیاری از مطالبی را که بیان آن‌ها سخت و دشوار است را راحت‌تر و بهتر ارائه داد. لذا می‌توان با گنجاندن درس‌های هنری در برنامه درسی دانش‌آموزان موفقیت آنان را در ریاضیات خواندن و نوشتن افزایش داد. آموزگار با لطف طبعی که دارد در سراسر فعالیت‌های آموزشی خود تلاش می‌کند تا محیط مدرسه و کلاس درس را زیباتر سازد مثلاً درس‌ها را در قالب داستان بیان کند و یا اینکه در تدریس علوم وقتی یک گیاه را توضیح می‌دهد تصویر آن را نقاشی کند. بنابراین دریافتیم که هنر تا چه اندازه می‌تواند در امر آموزش و یادگیری به معلمان و مربیان کمک کند تا فهم و درک دروس و محتوای تئوری را برای دانش آموزان راحت‌تر سازد.

منابع

امید، ر.، ۱۳۹۱. پرورش خلاقیت کودکان.دسترسی از وب سایت: www.moalemekhalagh.com
دولت آبادی، ح.، ۱۳۹۴. تربیت به کمک داستان در خانه و مراکز آموزشی و تربیتی؛تهران: شرکت انتشارات سوره مهر.
دمیرچی لو، م.، مهدی بادی، ع. ۱۳۹۶. پرورش خلاقیت دانش آموزان.مه ولایت:انتشارات جالیز.
رضایی، م. ۱۳۹۲. تربیت هنری در نظام آموزشی ایران، مطالعات فرهنگ، ارتباطات،جلد ۱۴ شماره ۲۲، ۱۳۹۲.
سیف، ع.ا. ۱۳۸۴. روانشناسی پرورشی نوین:تهران: دوران.
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. ۱۳۹۶. راهنمای برنامه درسی هنر(چاپ سوم).تهران:شرکت افست.
شرفی، ح. ۱۳۹۰. طراحی و تدوین برنامه درسی هنر براساس رویکرد تلفیق هنر و علوم با تأکید بر مفهوم تولید هنری در پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی؛فصل نامه تعلیم و تربیت، شماره ی ۲؛ ص ۱۳۰_۱۰۵.
عباسی دره بیدی، ا. ۱۳۹۵. نقش و جایگاه هنر در پیشرفت؛ دهمین کنگره ی پیشگامان پیشرفت، شماره ی ۱۰؛ ص ۳۲۹_۳۲۴.
مصابرپور، م. ۱۳۹۳. نقاشی کودکان و مفاهیم آن؛ تهران:انتشارات پلک.
همتی، ا. ۱۳۹۴. بررسی تطبیقی تاثیر برنامه های آموزش هنری بر رشد و خلاقیت دانش آموزان؛ همایش ملی آموزش ابتدایی؛شماره۱؛ ص ۶۹۳_۶۸۵.
یوکام، ک. ۱۳۹۵. پرورش کودکان خلاق؛ترجمه علی عابدی،تهران:نشر اینترنتی.
https://pouyaandish.com
http://oloomeshirin.blogfa.com
https://mojasamesazi.com
https://www.beytoote.com.